

UDC: 336.6:005.5

INFO M: str. 15-20

**XBRL, IZVEŠTAVANJE I ODNOSI SA INVESTITORIMA – REŠENJE SVIH
PROBLEMA ILI DODATNO OPTEREĆENJE?
XBRL, REPORTING AND INVESTOR RELATIONS – SOLUTION OF ALL
PROBLEMS OR ADDITIONAL BURDEN?**

Natalija Nedeljković, Milica Kostić-Stanković, Velimir Štavljanin

REZIME: XBRL (eXtensible Business Reporting Language) predstavlja jedan od mark-up jezika koji se koristi za standardizovanu distribuciju poslovnih i računovodstvenih podataka. Razvoj XBRL-a bio je prvenstveno uslovljen potrebom da se omogućí efikasna elektronska obrada i distribucija računovodstvenih i drugih podataka o poslovanju kompanija, bez obzira na razlike u jezicima, računovodstvenim standardima ili oblasti u kojoj posluju analizirane kompanije. Pored međusobne i razmene podataka sa nadzornim telima finansijskih tržišta, pojedinačna akcionarska društva na razvijenim tržištima sve više koriste XBRL standard za distribuciju podataka investitorima u njihove hartije od vrednosti. Uticaj XBRL-a na odnose sa investitorima se ogleda u tačnijem i aktuelnijem izveštavanju, čime se smanjuju troškovi i rizik investiranja, a posledično i cena kapitala. Ipak, iako je XBRL koncept pompezno najavljen u svetu finansijskog izveštavanja, praksa pokazuje da njegova primena nije još uvek zaživela u očekivanom obimu. Činjenica da je ovaj koncept još uvek nov za većinu učesnika na tržištu, kako onih na strani kompanija, tako i onih na strani investitora, stvara izvesnu dozu odbojnosti prema njegovoj upotrebi i bojazan da će se izgubiti fleksibilnost u izveštavanju, a većina učesnika još uvek nije ni naviknuta da u praksi koristi sve prednosti koje im ovaj koncept omogućava. Ipak, kreatori XBRL-a ne postavljaju pitanje da li će upotreba ovog koncepta u potpunosti zaživeti u praksi, već samo kada će se to dogoditi.

KLJUČNE REČI: XBRL, finansijsko izveštavanje, poslovno izveštavanje, distribucija i obrada podataka, odnosi sa investitorima
ABSTRACT: XBRL (eXtensible Business Reporting Language) is a mark-up language used for the standardized distribution of business and accounting information. The development of XBRL was primarily caused by the need to provide efficient electronic processing and distribution of accounting and other information about the companies, regardless of differences in languages, accounting standards or areas in which analyzed companies operate. In addition to the exchange of information between companies or with financial markets supervising bodies, single stock companies in developed markets are increasingly using the XBRL standard for distributing information to investors in their securities. Impact of the XBRL on the investor relations is reflected in a more accurate and up to date reporting, which results in reducing costs and risks of investment, and consequently the cost of the capital. However, although the concept of XBRL has been loudly announced, practice shows that its application has not yet come to life in the expected extent. The fact that the concept is still new to the most of market participants, both those in companies and investors, creates a certain amount of repulsion in its use and the fear that the flexibility in reporting will be lost. Also, most of the participants are still not accustomed to all the advantages that this concept provides. However, the creators of XBRL believe that it is not a question whether this concept will be used widely in practice, but only when it will happen.

KEY WORDS: XBRL, financial reporting, business reporting, data distribution and analyses, investor relations

XBRL (eXtensible Business Reporting Language) predstavlja jedan od *mark-up* jezika koji se koristi za standardizaciju distribucije poslovnih i računovodstvenih podataka u svetu. XBRL je zasnovan na XML-u i koristi sintaksu i tehnologije ovog jezika, a u pitanju je otvoreni standard, čija upotreba ne podrazumeva plaćanje bilo kakvih nadoknada. Razvijen je od strane međunarodnog neprofitnog konzorcijuma - XBRL International, koji je zadužen za razvoj, implementaciju i promociju ovog standarda, dok se konkretizacija primene obavlja u okviru regionalnih jurisdikcija koje takođe obavljaju i aktivnosti prilagođavanja XBRL-a specifičnostima regionalnog tržišta. Još uvek ne postoji telo koje pokriva primenu i razvoj XBRL-a u Srbiji, iako se u Agenciji za privredne registre obavljaju pripreme za primenu ovog standarda. Primena XBRL-a obavezna je u određenim segmentima izveštavanja (najčešće izveštavanje kompanija prema regulatornim organima koji su zaduženi za njihov nadzor) u SAD, Velikoj Britaniji, Francuskoj, Nemačkoj, Poljskoj, Rumuniji, Kini, itd, a dobrovoljna u još većem broju država i primera izveštavanja. Zaključno sa 15. junom 2011.

godine završen je rok kada i male kompanije listirane na njujorškoj berzi, kao i kompanije iz drugih država listiranih na tom tržištu kapitala moraju svoje kvartalne, polugodišnje i godišnje izveštaje američkoj komisiji za hartije od vrednosti (SEC) dostavljati u XBRL formatu.

Kao relativno nov standard izveštavanja XBRL je još uvek predmet brojnih diskusija predstavnika finansijske javnosti, od kojih se glavna odnosi na pitanje da li je u pitanju standard koji će doneti sasvim nova rešenja u procesu izveštavanja investicione javnosti ili će u stvarnosti ovaj koncept nedovoljno zaživeti zbog nedovoljne korisnosti.

1. UPOTREBA XBRL-A

Prve ideje za razvoj standardnog načina elektronskog predstavljanja računovodstvenih podataka javile su se još krajem 90-ih godina prošlog veka (1998), kada je Charles Hoffman, ovlašćeni računovođa u SAD, počeo da razvija prikaz finansijskih izveštaja u XML-u, kako bi bilo omogućeno lakše pri-

kupljanje i obrada podataka potrebnih za analizu i poređenje performansi različitih kompanija. Prva specifikacija XBRL standarda - XBRL 1.0 objavljena je u julu 2000. godine. Od tada je ovaj standard konstantno unapređivan i prilagođavan potrebama prakse, a u 2008. godini objavljen je XBRLS, čime je korisnicima dodatno olakšana upotreba ovog standarda ali i podataka koji se njime prenose. Razlog za uvođenje programa koji će omogućiti elektronsku obradu računovodstvenih podataka ležao je u činjenici da je, uprkos eksponencijalnom porastu broja podataka koji su svakodnevno na raspolaganju analitičarima, sve manji obim informacija je bio dostupan iz ovih podataka – detaljno iščitavanje i praćenje svih izveštaja postalo je jednostavno nemoguće za ljudski um.

Ideja na kojoj se zasniva XBRL je da se računovodstveni i drugi finansijski podaci u elektronskom izveštavanju ne tretiraju kao tekst (kao što je slučaj na standardnim internet stranicama ili u štampanim dokumentima) već da svaki od ovih podataka dobije sopstveni tag (opis), koji će u sebi sadržati vrednost nad kojom se mogu obavljati druge matematičke i finansijske operacije. Na taj način XBRL omogućava lakšu pripremu, obradu i distribuciju poslovnih informacija, posredno utičući i na snižavanje troškova informisanja, smanjenje grešaka i veću pouzdanost podataka, kako za one koji ih pripremaju, tako i za one koji ih koriste. S obzirom na svoju fleksibilnost, XBRL se može koristiti na različitim jezicima i za međusobno različite računovodstvene standarde, omogućavajući analitičarima da jednostavno odrede da li postoji i kakva korelacija između veličina »imovina«, »asset« i »反映的是全« u različitim računovodstvenim standardima. XBRL ne podrazumeva prinudnu standardizaciju procesa finansijskog izveštavanja. Naprotiv, njegova fleksibilnost omogućava prilagođavanje različitim državama, industrijskim granama, pa čak i individualnim kompanijama, ukoliko se za tim ukaže potreba. Jedan od članova međunarodnog XBRL konzorcijuma kaže: „XBRL nije računovodstveni standard, on samo posmatra brojeve, razume ih i premešta ih sa jednog mesta na drugo“ [1].

Slično kao i u XML-u, pojedinačnim podacima u XBRL-u se dodeljuju određeni tagovi, kako bi bili efikasno procesirani od strane kompjuterskog softvera. Pored same vrednosti određenog podatka (npr. profit pre oporezivanja) XBRL omogućava i opis podatka (npr. da li je u pitanju novčana ili materijalna vrednost, broj ili procenat), kao i pojašnjenja, računovodstvene definicije ili opise povezanosti sa drugim podacima, koji mogu biti dodeljeni svakom od podataka. Pored međusobne povezanosti podataka, putem XBRL-a se može prikazati način na koji se svaki od podataka izračunava, a mogu se obavljati i grupisanja i različito prezentovanje podataka u zavisnosti od potreba analize ili izveštaja.

Podaci se u XBRL format prebacuju ili putem mapiranja ili se generišu putem XBRL software-a. Na taj način izbegava se manualno, vremenski zahtevno unošenje podataka u računarski sistem i istovremeno se značajno smanjuje mogućnost greške i ubrzava proces obrade i automatske provere podataka. Time se indirektno smanjuju i troškovi manuelne obrade neophodnih provera podataka, a zaposlenima se ostavlja više vremena da se koncentrišu na analizu dobijenih informacija, što posredno utiče i na snižavanje troškova i povećanje kvaliteta odlučivanja. XBRL obezbeđuje pojednostavljivanje procesa distribucije

podataka u svim fazama finansijskog izveštavanja i analize. Primera radi, pretraga za određenim podatkom, koja je ranije mogla trajati i po nekoliko sati se pomoću XBRL-a završava u roku od nekoliko sekundi.

Pored kompanija koje svoje izveštaje distribuiraju u XBRL formatu, korisnici XBRL-a su i sve one institucije koje obavljaju prikupljanje podataka za potrebe analize - nadzora, banke, registri, komisije za hartije od vrednosti, državne agencije, berze, ali i fondovi, brokeri, analitičari, itd. Od XBRL-a se očekuje da praktično omogućiti izveštavanje u skoro realnom vremenu, kao i poređenje finansijskih podataka iz različitih država (sistema) što je do sada bilo skoro nemoguće ili vremenski izuzetno zahtevno.

1.1 KARAKTERISTIKE XBRL-a

U XBRL dokumentu finansijski podaci su »tagovani«, tako da budu jednostavno čitljivi od strane računara, npr. zapis <imovina>1000</imovina>. Pored osnovnog podatka koji proizilazi iz ovog zapisa, da je vrednost nečega što se zove »imovina« jednaka 1.000, u okviru računarskog sistema neophodno je da ovaj podatak bude dodatno opisan, kako bi se znalo o kojoj vrednosti je reč, šta ona predstavlja i koje operacije se nad njom mogu primeniti. Ovi detalji opisuju se pomoću metapodataka (*metadata*), koji bi, konkretnije, za veličinu »imovina« trebalo da objasne da je u pitanju monetarna vrednost, koja se u bilansima nalazi na dugovnoj strani i čija se vrednost odnosi na određeni vremenski trenutak (za razliku od podataka čija se vrednost odnosi na određeni vremenski period, kao npr. Prihodi).

Da bi se razumelo funkcionisanje XBRL dokumenata neophodno je razjasniti sledeće pojmove: podaci (*elements*), jedinstveni dokumenti (*instance documents*), taksonomije (*taxonomies*), baze veza (*linkbases*) i sheme (*schemes*).

Jedinstveni dokumenti predstavljaju poslovne izveštaje prikazane u elektronskom formatu, kreirane u skladu sa XBRL principima. Jedinstveni dokumenti, pored podataka i njihovih opisa obuhvataju taksonomije, koje su, sa druge strane sačinjene od shema i opisa veza između podataka – baza veza (*linkbases*). Pri tome, treba imati u vidu da jedinstveni dokumenti fizički ne sadrže taksonomiju, već su povezani sa tačno određenom taksonomijom, koja mora biti locirana na taj način da je dostupna svim dokumentima i svim korisnicima koji koriste ta dokumenta. Postoje različite javne, odobrene XBRL taksonomije, ali i svako od korisnika (državni organi, regulatori ili pojedinačna preduzeća) mogu razviti sopstvene dopune XBRL taksonomija (*taxonomy extensions*) u skladu sa sopstvenim potrebama.

Jedinstveni dokumenti u sebi sadrže poslovne podatke – veličine, kontekste podataka (*contexts*) – koji opisuju na koga se podatak odnosi, vremensko trajanje podatka, da li je u pitanju stvarna, projektovana, planirana, veličina nakon revizije itd; merne jedinice – u kojima su podaci izraženi i eventualne komentare (*comments*).

»Rečnik« za podatke koji se nalaze u jedinstvenom dokumentu nalazi se u taksonomijama. U okviru taksonomija, podaci u shemama su međusobno nepovezane grupe informacija, ali definisane na način da ih kompjuter može razumeti – tagovane, gde tekst između tagova nosi dodatne opise podataka. Pojednostavljeni primer bi bio:

```
<element name="imovina" id="Imovina"
periodType="instant" balance="debit" abstract="false"
substitutionGroup="item" type="monetaryItemType"/>
```

Pored pojedinačnih elemenata u XBRL dokumentu mogu postojati i n-torke (*tuples*), koje mogu sadržati višestruke elemente, npr. tabele sa neograničenim brojem redova ili kolona.

Baze veza pored informacija o međusobnoj povezanosti podataka unutar XBRL dokumenata mogu sadržati i informacije o tome sa kojim eksternim izvorom podataka su pojedini elementi dokumenta povezani. Na osnovu baza veza kompjuter dobija informaciju na koji način će vrednost nekog od elemenata računati na osnovu poznatih vrednosti drugih elemenata ili način na koji će prezentovati pojedinačne elemente. Tipovi baza veza u XBRL dokumentu su: prezentacija, izračunavanje, definicija, naziv i referenca. Tipovi naziv i referenca povezuju elemente sa eksternim izvorima, dok prezentacije, izračunavanje i definicija daju opis odnosa između elemenata unutar dokumenta. Baze veza koriste dve postojeće XML tehnologije: Xlink (XML Linking Languages), koja omogućava upostavljanje hiperlinkova između različitih XML dokumenata i XPointer (XML Pointing Languages) koja pomaže identifikovanju određenih delova XML i XBRL dokumenata (npr. definicija elemenata u okviru shema).

Da bi XBRL bio primenjen u praksi od strane kompanija i organizacija potrebno je koristiti neka od softverskih rešenja koja omogućavaju izradu, tj. eksportovanje izveštaja u XBRL formatu. Pored mogućnosti da kompanija sama primeni neko od ovih rešenja, postoje i rešenja koja se mogu koristiti kao internet usluge specijalizovanih kompanija. Softver za rad sa XBRL-om omogućava kreiranje i obradu XBRL dokumenata (i jedinstvenih dokumenata i taksonomija) i njihovo čitanje i pretragu.

1.2 KORISTI OD XBRL-a

Iako se u glavne razloge za upotrebu XBRL-a ubrajaju izveštavanje prema investitorima i regulatorima tržišta, koji su bili prvi inicijatori upotrebe ovog jezika, danas ovo više nisu jedini razlozi. U konkretno prednosti korišćenja XBRL-a za proces prikupljanja, obrade i distribucije podatka ubrajaju se i mogućnosti integrisanog izveštavanja u okviru jednog poslovnog sistema ili između poslovnih partnera, čime proces obrade podataka i njihove preglednosti postaje još brži, jednostavniji i pruža veće mogućnosti za uviđanje trendova i statističkih podataka.

Jedan od prvih korisnika XBRL-a bila je američka Federalna korporacija za osiguranje depozita (*U.S. Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC)*), koja je XBRL prvi put koristila za prikupljanje izveštaja obveznika za treći kvartal 2005. godine. Prema rezultatima istraživanja FDIC-a konkretno koristi od upotrebe XBRL-a u ovom projektu uključuju [2]:

- Povećana informativnost podataka, s obzirom da je pomoću XBRL-a bilo moguće da banke dostave i eventualne komentare na pojedinačne stavke u izveštajima, što nije bilo moguće sa prethodnim sistemom.
- Povećana preciznost podataka – podaci dostavljeni na ovaj način bili su 100% računski usklađeni, dok je u starom sistemu evidentirana greška u 30% slučajeva

- Brža razmena podataka – većina podataka bila je dostavljena u roku od 24h od završetka posmatranog poslovnog perioda, dok je ranije za isti proces bilo potrebno po nekoliko nedelja. Takođe, podaci su bili dostupni javnosti osim nakon njihovog prijema od strane FDIC-a, dok je ranije za ovaj proces bilo potrebno nekoliko dana
- Povećana produktivnost – broj banaka za koje je pojedinačni analitičar obrađivao podatke uvećan je za preko 20%, sa oko 500 na oko 600 banaka. Takođe, analitičari su svoje obaveze završili za 41 dan, umesto za 48 kao što je pre bio slučaj, tako da su ostatak vremena mogli da se posvete drugim poslovnim aktivnostima
- Veća usklađenost i fleksibilnost – eventualne izmene u sistemu izveštavanja bile su automatski primenjene od strane sistema banaka, s obzirom da su se isti zasnivali na sistemu FDIC-a

Iako navedeni primer predstavlja samo izolovanu analizu specifičnu za FDIC, on slikovito opisuje o kakvim je prednostima reč kada je u pitanju široka upotreba XBRL-a. U načelu, osnovne koristi XBRL-a nalaze se u dva odvojena poslovna procesa:

- Proces prikupljanja podataka i izveštavanja i
- Proces analize podataka [3].

U procesu prikupljanja podataka kompanije i druge organizacije koje »proizvode« finansijske podatke i izveštaje, odnosno koje imaju obavezu izrade finansijskih izveštaja mogu automatizovati ovaj proces. Primera radi, podaci iz različitih delova kompanije koji imaju različite izveštajne sisteme mogu se brzo, jeftino i efikasno prikupiti ukoliko se izveštajni sistemi pojedinih divizija prilagode XBRL-u. Na ovaj način prikupljeni podaci ponovo se mogu publikovati kroz različite medije i tipove izveštaja, počev od Excel izveštaja i PDF dokumenata, do unosa u druge elektronske sisteme izveštavanja. Takođe, XBRL omogućava segmentirano izveštavanje za potrebe izveštaja za menadžere, za nadzorne organe, štampane izveštaje za medije ili javnost, itd.

Kada je reč o analizi podataka prednosti XBRL-a dolaze iz činjenice da se validnost vrednosti podataka može automatski proveriti, na taj način obezbeđujući da sve eventualne greške i propusti budu momentalno izdvojeni i naknadno ispravljeni. Proces selekcije, obrade i separatnog prikaza određenih grupa podataka ponovo dolazi do izražaja i u ovoj fazi, sa naglaskom na činjenici da se manuelni rad analitičara i drugih stručnjaka svodi na minimum, a zaposlenima se omogućava da se u okviru svog posla bave kreativnijim i komplikovanijim aktivnostima koje imaju veću dodatu vrednost u odnosu na dosadašnji manuelni rad. Pored toga, brža mogućnost obrade i analize podataka daje i bolji pregled celokupnih dešavanja u organizaciji, pa se na taj način mogu uočiti dodatne poslovne šanse ili nepotrebni gubici, koji nisu bili očigledni sa starijim sistemima izveštavanja.

Kada je reč o pojedinačnim poslovnim entitetima koji mogu imati koristi od uvođenja izveštavanja putem XBRL-a, možemo navesti sledeće:

- Kompanije
- Regulatorne agencije i državne institucije
- Berze

- Analitičari
- Banke i druge kreditne institucije
- Kompanije koje se bave distribucijom podataka (datavendori)
- Softverske kuće

Koristi od primene XBRL-a koje pojedinačne kompanije, bez obzira na svoju veličinu i predmet poslovanja mogu imati prevashodno se odnose na snižavanje troškova prikupljanja, distribucije i obrade podataka, prevazilaženje potrebe ručnog prekućavanja i unosa podataka, a samim tim i smanjivanje broja potencijalnih grešaka, mogućnost koncentracije zaposlenih na zahtevnije aktivnosti, što sve zajedno doprinosi i boljem i efikasnijem odlučivanju. XBRL kompanijama pruža dodatne mogućnosti i kada je reč o izveštavanju, pri čemu se posebno ističe olakšano izveštavanje putem interneta, lakša priprema specifičnih izveštaja namenjenih različitim ciljnim grupama, sveobuhvatniji i detaljniji prikaz poslovanja i smanjivanje troškova izrade obaveznih izveštaja za regulatorne organe. Takođe, korišćenje XBRL-a snižava i druge troškove koji se odnose na održavanje drugih, skupljih sistema za izveštavanje, kao i brži dotok informacija u samu kompaniju, od poslovnih partnera, banaka ili državnih organa.

Pored već navedenih prednosti povećavanje brzine, automatizacije i smanjenje procenta grešaka, vladine agencije podatke u XBRL-u mogu koristiti u procesu razvoja eUprave, na taj način smanjujući sopstvene troškove i približavajući svoje poslovanje građanima, a poboljšano i sveobuhvatnije izveštavanje prema regulatorima može doprineti i sprečavanju velikih potresa u ekonomiji, do kojih je ranije dolazilo usled neobjektivnog izveštavanja od strane vodećih kompanija. Državni organi takođe mogu imati bolju koordinaciju između izveštaja koje kompanije dostavljaju različitim institucijama, npr. poreskoj upravi i kreditorima. Distinktivne prednosti koje XBRL donosi analitičarima obuhvataju mogućnost analize i poređenja većeg broja kompanija nego što je to do sada bio slučaj, kao i veću sigurnost u donesene odluke, baziranu na većem obimu i konzistentnosti podataka. Banke i kreditne institucije dodatno imaju mogućnost da brže reaguju na eventualne promene u poslovanju klijenata, ali i da u kraćem vremenskom roku rešavaju nove kreditne zahteve.

1.3 XBRL I BERZANSKO POSLOVANJE

Razvoj berzanskog poslovanja svakodnevno donosi nove zahteve u pogledu informisanja investitora i najšire javnosti o poslovanju akcionarskih društava i drugih organizacija koje tržište kapitala koriste za finansiranje svog razvoja. Pravovremenost, tačnost i pouzdanost dotoka informacija predstavljaju osnovne standarde izveštavanja na tržištu kapitala, ali povećana konkurencija podrazumeva i potrebu za lakšom dostupnošću i većom distribucijom podataka. Nacionalne kompanije se više ne nadmeću samo za sredstva lokalnih investitora, već, možda i prevashodno za investicije iz drugih država i kontinenta. Inovativni procesi u izveštavanju koje pojedine kompanije usvoje kao lideri na tržištu vrlo brzo postaju standard za sve druge izdavaoce hartija od vrednosti. Usled svega navedenog, jasno je da sistem koji povećava brzinu obrade i protoka informacija, omogućava veću detaljnost u izveštavanju i lako se prilagođava potrebama

različitih privrednih i računovodstvenih sistema predstavlja više nego koristan alat u savremenom berzanskom poslovanju. Upravo u tome leži i razlog činjenice da je upotreba XBRL-a danas obavezna za sve kompanije listirane na tržištima u SAD i Japanu, a prepoznata od strane većine razvijenijih evropskih berzi, uključujući tu i berze u Parizu, Frankfurtu, Luksemburgu i Briselu [4].

Kada je reč o prednostima XBRL-a za izdavaoce hartija od vrednosti potrebno je istaći:

- Mogućnost saopštavanja finansijskih i drugih podataka na jasan i prepoznatljiv način
- Snižavanje troškova izveštavanja i usklađivanja sa standardima
- Bolju kontrolu objavljenih informacija
- Bolji i sveobuhvatniji uvid u celokupno poslovanje kroz izveštaje koji se dostavljaju investitorima,

dok se u prednosti koje se očekuju na strani analitičara i investitora posebno ističu:

- Bolje odlučivanje
- Više vremena za poslove analize podataka
- Mogućnost istovremene analize većeg broja kompanija sa različitih tržišta
- Brži pristup informacijama i
- Niži troškovi. [5]

Kao konkretna korist za samo tržište, tj. berzu ističe se sticaj konkurentnosti u odnosu na tržišta koja nisu usvojila XBRL, kroz povećanu transparentnost, efikasnost i sveobuhvatnost informativnih proizvoda, koji predstavljaju jedan od glavnih izvora prihoda svetskih berzi danas. Takođe, standardizacija obrade podataka u skladu sa svetskom praksom može doprineti prepoznavanju lokalnog tržišta kapitala kao centra za listiranje hartija od vrednosti sa drugih tržišta.

Od centralizovanog i uniformnog izveštavanja očekuju se i koristi u mogućnosti sagledavanja budućih kriza i velikih poremećaja na tržištu. Primera radi, uvidom u činjenicu da jedna banka ili investitor ima većinsko vlasništvo u velikom broju nepovezanih kompanija ili čak i imovine u robama (za šta bi u ovom trenutku bili potrebni dani pretrage štampanih podataka, ukoliko bi se uopšte i poteglo slično pitanje), postalo bi očigledno na koji način poremećaj na jednom tržištu može uzrokovati lančanu reakciju na svim ostalim naizgled nepovezanim tržištima.

2. XBRL I ODNOSI SA INVESTITORIMA

Da bi investitori i analitičari mogli da donesu odluku da li i koje hartije od vrednosti određenog preduzeća da kupuju, potrebno je da imaju dovoljno informacija. Ponekad je proširivanje obima i karakteristika informacija koje se distribuiraju investicionoj javnosti dobra volja i praksa listiranih kompanija, a ponekad se povećanje obima i detaljnosti definiše zakonskom regulativom. Osnovni razlog za konstantan rast broja i detaljnosti informacija jesu povremene krize na svetskim tržištima kapitala do kojih najčešće dolazi zbog nedovoljnog uvida u stvarno stanje i perspektive poslovanja preduzeća, tako da se neki problemi uvide tek kada postane prekasno. Posao današnjih analitičara stoga podrazumeva iščitavanje velikog broja izveštaja objavljive-

nih na interent prezentacijama kompanija u HTML, .doc ili .xml formatu, u štampanim izveštajima ili posebnim dokumentima koje objavljuju nadležne institucije i prebacivanje tih podataka u sopstvene tabele i analitičke alate. Mogućnost pravovremenog prikupljanja svih relevantnih informacija i njihovo pronalaženje dovedeni su u pitanje sa povećanjem broja obaveznih podataka, a mogućnost greške prilikom prekucavanja podataka nije potrebno posebno ni isticati.

Pored nedostatka dovoljnog broja informacija, činjenica je i da način prikazivanja informacija utiče na njihovo vrednovanje od strane korisnika. Primera radi, kako je dobro poznata činjenica da analitičari teže pamte i manje pažnje posvećuju informacijama koje su objavljene u marginama štampanog izveštaja, kompanije neretko negativne informacije saopštavaju upravo kao određeni vid napomena isl. Pored toga, čitanje štampanog izveštaja često komplikuje pronalaženje određenog podatka, posebno ukoliko je baš taj podatak naveden »sitnim slovima« ili u marginama. Čak i ukoliko se određeni podatak uvidi, izostaje svest o njegovoj vezi sa podacima navedenim u drugom delu izveštaja. Dokaz da XBRL nudi mogućnosti prvazilaženja ovog problema leži u istraživanju koje su u 2002. godini sproveli profesori računovodstva sa Univerziteta u Vašingtonu Frank Hodge i Jane Jollineau Kennedy o uticaju načina prikazivanja troškova podele akcija zaposlenima. Nakon pružanja uvida o troškovima podeljenih akcija u dve različite kompanije u fusnoti štampanog izveštaja i kroz XBRL izveštaj, jasno je pokazano da su investitori bili spremniji da ulažu u one hartije kod kojih su ovi troškovi bili prikazani u fusnotama, odnosno nije ih bilo moguće uporediti sa drugim bitnim veličinama istovremeno [6].

Pored drugačijeg prikaza podataka, kao jedna od osnovnih prednosti izveštavanja putem XBRL-a navodi se i mogućnost tagovanja, tj. specifikacije nefinansijskih podataka. Za razliku od podataka koji su navedeni u okviru bilansa stanja i bilansa uspeha, investitore interesuju i podaci kao što su istraživanja i razvoj u kompaniji, broj novih patenata i broj odbijenih proizvoda, broj klijenata koji se vraćaju kompaniji, udeo na tržištu i stepen rasta. Ovi podaci imaju sve više značaja u savremenom poslovanju (tačnije mnogo više nego što ih danas imaju prihodi ili vrednost stalne ili obrtne imovine), ali ih je do pojave XBRL-a bilo moguće saopštavati samo u štampanim izveštajima, koji su neuporedivi i nezgodni za istovremenu analizu većeg broja kompanija. Pri tome, svaka od industrija ima različite nefinansijske pokazatelje koji su bitni za odlučivanje investitora (npr. broj patenata za industriju lekova i broj kontakata za PR agencije), a zadatak analitičara u kontekstu daljeg razvoja XBRL-a biće da otkriju i definišu standardne pokazatelje za svaku od industrijskih grana.

Uticaj XBRL-a na odnose sa investitorima se pored preciznijeg i ažurnijeg izveštavanja odražava i kroz mogućnost distribucije izveštaja putem interneta, što je postalo preduslov kvalitetne izgradnje i održavanja odnosa sa investitorima. Činjenica da lokalne kompanije, bez obzira gde se nalaze, konkurišu ne samo za sredstva lokalnih, već sve većim delom i za sredstva investitora iz drugih država doprinela je ubrzanom razvoju značaja interneta za odnose sa investitorima. Globalni tokovi kapitala zahtevaju prisutnost akcionarskih društava svugde i u svakom trenutku, kako bi se obezbedila neophodna sredstva za potrebe

daljeg razvoja kompanije. XBRL omogućava, ne samo direktnu distribuciju podataka koji su korišćeni za interne izveštaje ili izveštaje regulatornim organima na internet prezentaciju kompanije, već i distribuciju u informativne sisteme analitičara, čime se dodatno smanjuje vreme distribucije podataka i cena ovog procesa. Takođe, ukoliko kompanija usvoji trenutno izveštavanje o svim promenama i distribuciju ovih podataka javnosti, analitičari više nisu primorani da za najnovije podatke čekaju kraj tromesečnog izveštajnog perioda isl.

Uticaj koji će XBRL imati na odnose sa investitorima očigledno se i kroz dodatnu potrebu PR i marketing prakse za osobe zadužene za osobe sa odnosima sa investitorima u javnim društvima. S obzirom na činjenicu da će svi finansijski podaci svih kompanija biti dostupni svim investitorima istovremeno, prestat će potreba za komunikacijom između investitora i kompanija koja je zasnovana na objašnjavanju finansijskih i računovodstvenih detalja. U pomalo šaljivom članku Dominic Jones, jedan od osnivača *IR Web Report* portala kaže: "... Tako da mi je sada sasvim sigurno da vam saopštim groznu, do sada neobjavljenu istinu o tome šta XBRL znači za profesiju odnosa sa investitorima, onakvu kakvom je poznajemo danas.. Kada XBRL postane stvarnost, većina današnjih službenika za odnose sa investitorima koji imaju finansijsko i računovodstveno obrazovanje ostaće bez dovoljno potrebnih veština – i moguće, bez posla... A na vaše mesto zaposliće, spremite se na ovo, člana Međunarodnog udruženja poslovnih komunikatora (*International Association of Business Communicators (IABC)*) ili Američkog udruženja za odnose sa javnošću (*Public Relations Society of America (PRSA)*)" [7].

3. PROBLEMI U PRIMENI XBRL-A

Iako je XBRL koncept na velika vrata najavljen u svetu finansijskog izveštavanja, praksa pokazuje da njegova primena nije još uvek zaživela u očekivanom obimu. Izuzev za potrebe dostavljanja izveštaja nadzornim institucijama, većina kompanija ne koristi dodatne XBRL mogućnosti. Zahtev regulatora da se izveštaji pripremaju u XBRL formatu doprineo je tome da korisnici XBRL posmatraju više kao zakonsku obavezu, a manje kao koristan alat. Dodatno, prema istraživanju kompanije Grant Thornton, sprovedenom u martu 2010. godine 2/3 javnih društava u SAD u tom trenutku još uvek nisu usvojile izveštavanje putem XBRL-a, dok oko 1/3 ukupnog broja javnih kompanija u datom trenutku nije ni imalo nameru da otpočne izveštavanje putem XBRL-a, bez obzira na propise američke Komisije za hartije od vrednosti (SEC) [8].

Prema istraživanju Međunarodnog udruženja finansijskih radnika (*Financial Executives International*) obavljenom krajem 2010. godine, bez obzira na činjenicu da je kao jedan od glavnih aduta XBRL-a navedeno ubrzavanje procesa izveštavanja nadzornih institucija, približno 75% anketiranih kompanija izjavilo je da je priprema izveštaja u XBRL-u dodatno usporila slanje finalnih izveštaja SEC-u za 48 sati, s obzirom na potrebe prilagođavanja izveštaja [9]. Isto istraživanje pokazalo je i sledeće probleme:

– Približno 1/3 dostavljenih podataka predstavljala je dopunu standardnih XBRL tagova, što pokazuje da bi za potpunu

standardizaciju bilo potrebno dodatno proširivanje postojećih taksonomija, koje u ovom trenutku ne opisuju sve potrebne stavke izveštaja

- Troškovi izrade izveštaja u XBRL-u su iznosili od nekoliko hiljada dolara, za manje kompanije, do 500 hiljada dolara za najveće koncerne
- U praksi se pokazalo da trenutni sistemi nisu u mogućnosti da pravilno identifikuju postojeće greške u izveštajima, iako je i ovo jedna od osnovnih prednosti koja se navodi u procesu upotrebe XBRL-a.

S obzirom da je XBRL još uvek u fazi razvoja, aplikacije koje služe za pripremu i obradu izveštaja u XBRL formatu još uvek nisu dovoljno korisnički orijentisane, te postoji bojazan finansijskih stručnjaka da će morati da se bave i IT problemima. Praksa je čak pokazala da se izveštavanju putem XBRL-a u ovom trenutku više okreću IT kompanije, koje pored koristi u izveštavanju očekuju i dodatnu korist u pripremi aplikacija za XBRL za druge korisnike u narednom periodu.

Jedan od dodatnih praktičnih problema u primeni XBRL-a jeste i način razmišljanja analitičara i investitora. Iako su im podaci sada dostupni u elektronskom formatu, pogodni za poređenja, preračunavanja i analize, oni po navici izveštajima pristupaju kao štampanim dokumentima, tako da sve navedene prednosti tehnologije još uvek nisu zaživele. Istraživanje Franka Hodgea i Jane Jollineau Kennedy, već pomenuto na početku ovog rada, takođe je pokazalo i da polovina od ispitanih analitičara nije koristila prednosti pretrage podataka putem XBRL-a, iako im je ona bila omogućena, za razlike od onih ispitanika koji su imali na raspolaganju isključivo tekstualne izveštaje [10].

Istraživanja pokazuju da je jedan od strahova kompanija koji ih sputava u primeni XBRL-a ideja da će izgubiti mogućnost da izveštaje pripremaju na način na koji im najviše odgovara. I dok Međunarodni računovodstveni standardi zahtevaju da informacije budu objavljene, ali ne i tačno gde će koja cifra biti prikazana, uprava listiranih kompanija boji se da će XBRL i ovo izmeniti i na taj način im oduzeti prednosti i fleksibilnost koje imaju od izveštavanja prilagođenog sopstvenom poslovanju.

4. BUDUĆNOST PRIMENE XBRL-A

Činjenica je da potreba za preciznijim izveštavanjem pre svega dolazi od strane investicione javnosti. Tačniji i aktuelniji izveštaji smanjuju troškove i rizik investiranja, što, sa jedne strane, daje trenutne koristi investitorima, čime se u krajnjoj liniji snižava i trošak kapitala. Ipak, ovo predstavlja relativno udaljen koncept za menadžment kompanija čijim se akcijama i drugim hartijama od vrednosti trguje na berzama. Čini da učesnici na tržištu još uvek nisu prepoznali prednosti XBRL-a i upravo zbog toga, kompanije ne žure sa upotrebom XBRL-a, osim u obimu koji je zahtevan od strane regulatora. Kada tržište to bude tražilo, to će se i dogoditi.

Kada je reč o opasnostima koje se mogu pojaviti na daljem putu razvoja XBRL-a prevashodno se navodi bojazan od nastanka prevelikog broja taksonomija, od kojih sve pri tom ne moraju biti i podjednako kvalitetne, kao i neodgovarajući razvoj softvera koji neće pravilno ispratiti sve potrebe izveštavanja javnosti [11].

Ipak, kreatori XBRL-a ne postavljaju pitanje da li će upotreba ovog koncepta u potpunosti zaživeti u praksi, već samo kada će se to dogoditi. Činjenica je da poslednjih godina XBRL-a ipak nastavlja da se primenjuje u praksi i dodatno unapređuje, sa stalno blago rastućom tendencijom. Dodatno ispravljanje postojećih problema, snižavanje troškova i razvoj korisnički orijentisanih platformi ubrzaće dalju primenu XBRL-a.

LITERATURA:

- [1] Tammy Whitehouse Failure of XBRL; Few Takers, Many Fears, <http://www.complianceweek.com>
- [2] *Improved Business Process Through XBRL: A Use Case for Business Reporting*, Federal Financial Institutions Examination Council, 2006
- [3] <http://www.xbrl.org/XBRLandBusiness/>
- [4] World Congress of Accountants, „eXtensible Business Reporting Language (XBRL) – An Update”, World Congress of Accountants 2010,
- [5] Rob Blake, Mike Willis, „Enhanced Reporting to the Capital Markets“, Emerging Technologies, Microsoft, Partner, PricewaterhouseCoopers, www.xbrl.org
- [6] Frank Hodge, Jane Jollineau Kennedy, „Recognition versus Disclosure in Financial Statements: Does Search-facilitating Technology Improve Transparency?“, School of Business, University of Washington, November, 2002
- [7] Dominic Jones, “With XBRL, more IR jobs will go to communicators”, <http://irwebreport.com>, 20. december 2007
- [8] Survey, Grant Thornton LLP, 6. maj 2010, <http://www.grantthornton.com>
- [9] Member Survey, Financial Executives International, <http://www.financialexecutives.org> 31. januar 2011
- [10] Frank Hodge, Jane Jollineau Kennedy, “Recognition versus Disclosure in Financial Statements: Does Search-facilitating Technology Improve Transparency?“, School of Business, University of Washington, November, 2002
- [11] Charles Hoffman, Liv Watson, “XBRL For Dummies”, novembar 2009.

Natalija Nedeljković, stručni saradnik za marketinšku promociju, Beogradska berza a.d. Beograd

mail: natalija.nedeljkovic@belex.rs

Oblasti interesovanja: marketing, odnosi sa javnošću, odnosi sa investitorima, finansijska tržišta, poslovno izveštavanje

Milica Kostić-Stanković, vanredni profesor, Fakultet organizacionih nauka

mail: milicak@fon.bg.ac.rs

Oblasti interesovanja: Marketinško komuniciranje, integrisane poslovne komunikacije, upravljanje odnosima s javnošću

Velimir Štavljanin, docent, Fakultet organizacionih nauka

mail: velimirs@fon.bg.ac.rs

Oblasti intreresovanja: Marketing menadžment, digitalni marketing, multimedijalne komunikacije, informacione tehnologije